

Tweehonderd jaar burgerlijke stand

HANNA VAN SOLINGE

Inzicht in de omvang, samenstelling en mutaties van de bevolking is onontbeerlijk voor bestuurders. De meeste landen beschikken dan ook over enige vorm van bevolkingsregistratie. Nederland kreeg in 1811 zijn eerste landelijke registratie: de burgerlijke stand.

Erfenis van Napoleon

Nederland maakte van 1810 tot 1813 deel uit van het Franse Keizerrijk onder Napoleon Bonaparte. Napoleon is van grote betekenis geweest voor de gebieden waarover hij macht uitoefende. Hij moderniseerde het bestuur en de rechtspraak en voerde het decimale stelsel in. Ook de burgerlijke stand hebben we aan de Franse keizer te danken. Overal waar Napoleon Bonaparte aan de macht kwam, werd deze ingevoerd. In bepaalde delen van Brabant en Zeeland gebeurde dat al vanaf 1796. De rest van het land volgde in 1811. Op 18 november 1811 was de invoering in heel Nederland een feit. Vanaf die tijd diende van elke geboorte, huwelijk, echtscheiding en overlijden een akte te worden opgemaakt door een ambtenaar van de gemeente.

Scheiding van kerk en staat

Voordat de burgerlijke stand werd ingevoerd, werden bevolkingsgegevens vastgelegd in de kerkregisters. De kerkgenootschappen hadden voor hun eigen ledenadministratie boeken

met individuele gegevens. Deze boeken staan bekend als doop-, trouw- en begraafboeken (DTB). Er bestonden geen uniforme regels voor het bijhouden van de DTB. De meeste kerken waren vrij in de manier waarop zij hun boeken bijhielden en volgden hun eigen inzichten. Vanaf 1812 nam dus de staat de persoonsregistratie over van de kerk.

Achternaam verplicht

Om eenheid in de systemen te krijgen, werd bij de invoering van de burgerlijke stand besloten dat iedereen die nog geen achternaam had er één moest kiezen, en dat achternamen altijd van vader op kind zouden overgaan. Personen die al wel een achternaam hadden, moesten deze voortaan op één manier schrijven. Het kon dus niet meer voorkomen dat iemand zich de ene keer 'Janssen' noemde en de andere keer 'Jansen', zoals vóór 1811 eerder regel dan uitzondering was. In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, hadden veel mensen in de Lage Landen al een achternaam vóór de Napoleon-tische tijd.

Met de tijd mee

De eerste jaren van de burgerlijke stand werden de akten veelal in het Frans opgemaakt. Vanaf 1814 zijn de akten Nederlandstalig en aanvankelijk vaak nog geheel geschreven. In de loop van de negentiende eeuw begon men gebruik te maken van voorgedrukte formulieren, om het aantal fouten te beperken. Uit veiligheids-overwegingen werden de akten in tweevoud opgemaakt, zodat er altijd nog een exemplaar beschikbaar was, mocht een akte door brand, overstroming of iets dergelijks verloren gaan. Vooral in de eerste helft van de negentiende eeuw werden veel fouten gemaakt in de burgerlijke stand.

Sinds 1994 is het Nederlandse bevolkingsregister vervangen door de digitale Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Binnen niet al te lange tijd zal het mogelijk zijn om via de eigen computer aangifte te doen van geboorte, huwelijk en overlijden.

Dr. Ir. H. van Solinge, NIDI,
e-mail: solinge@nidi.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.



Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Hanna van Solinge, eindredacteur Peter Ekamper, webredacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp Druk	Harmine Louwé Nadorp Druk b.v., Poeldijk

De eerste geboorteakte van Nijmegen, van 3 januari 1811.

